

Dr hab. Joanna Mysona Byrska, prof. UPJPII
Katedra Filozofii Społecznej i Polityki
Wydział Filozoficzny
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Recenzja pracy doktorskiej

Doktorant: Mag. Martina Kainz, MSc.

Temat dysertacji:

„Globale Vernetzung – globale Identität.

Digitale Kommunikationstechnologien als Grundlegung des Kreativitätspotentials neuer Medien für die Gestaltung kultureller Identitätskonstruktionen”

Promotor: prof. dr hab. Andrzej Kiepas

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Filozofii

Tematem przedłożonej mi do recenzji rozprawy doktorskiej jest „Globale Vernetzung – globale Identität. Digitale Kommunikationstechnologien als Grundlegung des Kreativitätspotentials neuer Medien für die Gestaltung kultureller Identitätskonstruktionen”. Temat rozprawy jest aktualny i społecznie doniosły, porusza kwestie ważne dla współczesnego człowieka. Podjęty temat jest istotny ze względu na wartość poznawczą, jego kompetentne opracowanie wymaga wiedzy z różnych dziedzin, nie tylko z filozofii. Tytuł dysertacji został właściwie sformułowany i jest adekwatny do jej treści. Cele pracy zostały postawione precyzyjnie.

Język i formalna strona pracy

Rozprawa doktorska posiada przejrzystą, logicznie spójną strukturę. Tytuły poszczególnych rozdziałów i paragrafów odzwierciedlają zamiar badawczy przedstawiony we wstępie. Precyzyjnie sformułowane tytuły rozdziałów, podrozdziałów i poszczególnych paragrafów są adekwatne do przedstawianej w nich treści i stanowią realizację planu przedstawionego we wstępie. Praca napisana jest językiem jasnym, nie znajdujemy stylistycznych niezgrabności. Dużą zaletą pracy są podsumowania, które Autorka umieszcza kończąc poszczególne wątki. Dzięki temu materiał, jaki został przedstawiony w rozprawie jest uporządkowany. Praca liczy 303 strony tekstu, przypisy i bibliografia sporządzone są prawidłowo. Do pracy dołączone są transkrypty wywiadów przeprowadzonych przez Autorkę. Praca zakończona jest bardzo wnioskami.

Metodologia pracy

Praca ma charakter teoretyczno – badawczy. Spis treści jest prawidłowo skonstruowany, rozdział pierwszy pt.: „Identitätstheorien der Moderne und Postmoderne” jest zdecydowanie dłuższy niż pozostałe rozdziały, jest to jednak zasadne. Zwraca uwagę tytuł rozdziału czwartego: „Digitale Technologien und Identitätstentwicklung in Westafrika“. Przyjęcie za punkt odniesienia i podstawę badań Zachodniej Afryki znajduje odpowiednie uzasadnienie we wstępie.

Treść rozprawy

Praca liczy razem z bibliografią, wstępem, załącznikami (m. in. transkrypcja w języku francuskim przeprowadzonych przez Autorkę kilku wywiadów) itd. 354 strony. Podzielona

została na pięć rozdziałów, poprzedzonych wstępem i opatrzonych zakończeniem, które stanowi podsumowanie analiz i przedstawia wnioski.

We wstępie Mag. Martina Kainz, MSc przedstawia krótko i zwięźle zamysł badawczy pracy, słuszenie zastrzega, że nie będzie prezentować historii powstania mediów cyfrowych; nie jest to tematem rozprawy. Główny cel pracy przedstawiony we wstępie (s. 7) to próba nowego określenia podmiotu w zglobalizowanym świecie, jak również odpowiedź na pytanie jak dalece globalne usieciowienie może przyczynić się do wykształcenia globalnej kulturowej tożsamości, zarówno jeśli chodzi o jednostkę i jej osobistą tożsamość jak również o przejawy tożsamości grupowej (kolektywnej) (s. 10). Zadaniem, jakie stawia przed sobą Autorka, nie jest wyczerpujące przedstawienie podjętego zagadnienia, lecz pokazanie tych aspektów globalnego usieciowienia, które są istotne w odpowiedzi na zasadnicze pytanie o samorozumienie jednostki w kontekście korzystania z cyfrowych technologii komunikacyjnych.

Wszystkie rozdziały są prawidłowo i przejrzysto skonstruowane. Każdy kończony wątek jest opatrzony podsumowaniem. Poszczególne rozdziały i paragrafy są w logiczny sposób ze sobą powiązane. Wstęp jest przykładem jak powinno się pisać tego typu teksty – jest krótki, treściwy i zawiera wszystkie niezbędne informacje, które pomogą czytelnikowi w lekturze. Jasno postawiony cel, precyzyjnie podana metoda badawcza oraz – co również jest istotne – wyraźne stwierdzenie (wraz z merytorycznym uzasadnieniem) jakimi zagadnieniami Autorka nie będzie się zajmować.

W pierwszym rozdziale pt.: „Identitätstheorien der Moderne und Postmoderne” Autorka omawia teorie tożsamości z podziałem na koncepcje nowoczesne (modernistyczne) i postmodernistyczne osadzając swój dyskurs we właściwie dobranej literaturze. Autorka prezentuje koncepcje nie tylko filozoficzne, ale również psychologiczne – gdy odnosi się do autorów nie będących filozofami uzasadnia swój wybór. Rozdział kończy precyzyjne podsumowanie i podanie wniosków. Rozdział pierwszy jest najbardziej rozbudowanym rozdziałem, ze względu na temat rozprawy jest to w pełni uzasadnione.

Rozdział drugi nosi tytuł „Digitale Technologien und Identität: Utopien, Mythen, Fakten” i zgodnie z tytułem poświęcony jest technologiom cyfrowym, tożsamości oraz wiązanych z nimi utopiom oraz mitom. Autorka w tym rozdziale pokazuje również jak niewłaściwe korzystanie z internetu prowadzi do utraty tożsamości. Jest to bardzo ważny wątek w pracy, który warto rozwinąć. Nie ma to miejsca w pracy, ponieważ nie jest to główne zagadnienie jakemu Autorka poświęca swoją uwagę.

Rozdział trzeci pt.: „Die Neuschaffung kultureller Identitäten” poświęcony jest kulturze, przestrzeni oraz przestrzeni wirtualnej. Autorka prezentuje również społeczne kategorie społeczeństwa online oraz cyfrową elitę.

Rozdział czwarty jest rozdziałem pt.: „Digitale Technologien und Identitätsentwicklung in Westafrika”, który prezentuje na przykładzie republiki Benin jak technologia cyfrowa wpływa na zmiany tożsamości. W oparciu o przeprowadzone wywiady Autorka pokazuje znaczenie i skalę zmian spowodowanych pojawieniem się cyfrowych technologii.

Ostatni, piąty rozdział pt.: „Interaktion neue Medien und politische Identität” poświęcony jest problematyce obecności polityki w przestrzeni wirtualnej, ze szczególnym uwzględnieniem świata arabskiego i charakterystycznych dla tego regionu problemów.

Pracę kończy podanie wniosków w punktach.

Ocena formalna pracy

W rozdziale pierwszym Autorka przedstawia szereg modernistycznych i postmodernistycznych koncepcji tożsamości w ujęciu różnych autorów. Warto podać klucz metodologiczny doboru autorów (poza przynależnością do kultury zachodnioeuropejskiej).

Na str. 87 Autorka przedstawia pluralistyczną koncepcję tożsamości francuskiego filozofa Descombes'a. U podstaw każdego pluralizmu według Ernsta Frenkel leży tzw. sektor niekontrowersyjny, czyli zbiór poglądów, pojęć itp., które przyjmowane są bezdyskusyjnie, jest to podstawa umożliwiająca pluralizm. Autorka słusznie wskazuje, że zbyt daleko posunięty pluralizm tożsamości jest niemożliwy.

Koncepcja patchworkowej tożsamości Keupp'a (s. 87 -90) wydaje się zgodnie z analizami Autorki idealnie odpowiadać tożsamości powstającej w kontekście cyfrowej technologii – nie istnieje nic stałego, wszystko ulega elastycznym zmianom i przekształceniom. Szkoda, że ten wątek nie jest przez Autorkę bardziej rozwinięty. Jednak kolejna koncepcja nasyconej tożsamości (übersättigt) Kennetha J. Gergen'a jest równie interesująca z punktu widzenia głównej tezy badawczej pracy, podobnie jak omawiane w dalszej części pracy koncepcje tożsamości Jeana Baudrillarda i Paula Virillo. Autorka przedstawia również koncepcje tożsamości pokazujące pozytywny wpływ cyfrowych technologii na kreowanie tożsamości jednostki. W kontekście przedstawionej koncepcji tożsamości Sherry Turkle nasuwa się pytanie, czy aktualnie faktycznie świat cyberprzestrzeni i świat realny są od siebie nadal zasadniczo oddzielone? Rozdział kończy krótkie podsumowanie zawierające główne wnioski w punktach. Jest to najbardziej filozoficzny rozdział pracy.

Rozdział drugi pt.: „Digitale Technologien und Identität: Utopien, Mythen, Fakten” przedstawia wybrane utopie i mity związane ze światem cyfrowym. Autorka zalicza do nich między innymi transhumanizm, euforyczne teorie mówiące o potencjale partycypacyjnym i demokratyzującym Internetu itp.. W rozdziale drugim analizowane są również sposoby tworzenia (kształtowania) wirtualnej tożsamości. Zebranie i przedstawienie możliwości kreowania tego, kim się jest w świecie cyfrowym stanowi ciekawą część pracy; jednostka kreuje siebie ukrywając i nadając sobie nowe cechy. Analizy prowadzone są prawidłowo, częściowo jednak pozostają na poziomie opisu – Autorka wyraźnie zdecydowała się na prezentację wielu fenomenów kosztem pogłębionej analizy. Rozdział kończy podsumowanie w punktach.

W trzecim rozdziale pt.: „Die Neuschaffung kultureller Identitäten” analizy poświęcone są pojęciu kultury oraz różnym rodzajom mediów jakie współcześnie są dostępne człowiekowi. Szczególnie interesująca jest analiza tzw. geomeidiów, które umożliwiają mierzenie osiągnięć w przestrzeni realnej i przenoszenie ich w świat cyfrowy (urządzenia monitorujące aktywność biegacza, sen itp.). Geomedia wirtualizują świat realny i pozwalają to, co lokalne uczynić globalnym, dzięki „wrzuceniu” osiągnięć jednostki w sieć. Na str. 178 Autorka przedstawia zestawienie współczesnych fenomenów, które pokazują desynchronizację (kryzys czasu) z którą boryka się współczesne społeczeństwo. Zestawienie zostaje zwięźle omówione i podsumowane przez Autorkę. W kolejnym paragrafie przywołany zostaje Pierre Bourdieu i jego koncepcja habitusu, którą Autorka przytacza aby pokazać, że w społeczeństwie online podziały klasowe i klasowe różnice nie znikają, tak jak chcieliby to Baudrillard czy Virillo. Co więcej generowane są nowe formy wykluczenia i różnicowania. Warto by wskazać o jakie formy chodzi.

Rozdział czwarty pracy pt.: „Digitale Technologien und Identitätsentwicklung in Westafrika” jest rozdziałem badawczym, w którym Autorka prezentuje wyniki własnych badań (wywiady). Rozdział ten pokazuje jak wykorzystanie mediów cyfrowych wpływa na jednostkę i całe społeczeństwo zmieniając rzeczywistość pod różnymi względami. W rozdziale omówiona zostaje specyfika afrykańskiej filozofii, jej odmiany oraz zasadnicze cechy charakterystyczne. Następnie podjęta zostaje kwestia dostępu do Internetu – w Afryce średnio około 75% ludności nie ma dostępu do Internetu (w Europie i w USA jest to tylko jedna piąta) – str. 218 rozprawy; jest to jednak bardzo zróżnicowane w zależności od kraju. Autorka zwraca uwagę na znaczny wzrost popularności telefonów komórkowych w Afryce w ostatnich latach, szeroko omawia infrastrukturę technologii cyfrowych. Rozdział czwarty jest bardzo interesujący, jednak część analiz to podanie liczb i faktów. Trudno jednak bez tych danych zrozumieć specyfikę zmian jakie następują na skutek cyfryzacji i które właśnie ze względu na małą dostępność cyfrowych

mediów są szczególnie dobrze widoczne. Autorka w oparciu o przeprowadzone wywiady przedstawia znaczenie cyfrowych mediów w tworzeniu nowej tożsamości kulturowej. Pod wpływem cyfrowych mediów zmieniają się tradycje, normy moralne, wartości itd.. Praca zyskałaby gdyby Autorka pogłębiła analizę zachodzących zmian. Wydaje się, że wyciągnięte przez Autorkę wnioski dotyczące cyfrowych mediów i ich znaczenia (str. 261 – 262) poza jednym wyjątkiem (malejąca liczba analfabetów) można odnieść jako obowiązujące również w Europie.

Ostatni rozdział piąty pt.: „Interaktion neue Medien und politische Identität“ skupia się na arabskiej wiośni i roli mediów cyfrowych. Bardzo interesujące opisy nie zostają opatrzone pogłębioną filozoficzną analizą. Szkoda, że autorka nie pokazała na bardziej ogólnym poziomie wpływu Internetu na życie polityczne. Nie zostały również pokazane i poddane analizie aktualnie obserwowane zjawiska znaczące dla życia politycznego jak na przykład astroturfing. Wnioski, którymi zakończony jest rozdział wydają się być oczywiste.

Wszystkie rozdziały zakończone są wnioskami z analiz i badań. Praca miejscami ma charakter socjologiczny ale w tego typu pracach jest to dopuszczalne i stosowane. Praca zakończona jest wnioskami, które Autorka zdecydowała się przedstawić w punktach. Jest to zabieg rzadko spotykany, ale koresponduje ze stylem pracy. Trochę na wyrost Autorka stwierdza (s. 299): „Nachdem die so genannte *Mythoanalyse* Herve Fischers, dessen philosophischen Werke in deutscher Sprache nicht vorliegen, in diesem Sprachraum bis dato unberücksichtigt blieb, sind diesbezügliche Forschungsergebnisse dieser Dissertation als erstmalig zu bewerten”. Proponowałabym mimo wszystko mniej kategoryczne stwierdzenie. Większość wniosków postawiona jest w podobnej formie jednoznacznych, bezdyskusyjnych stwierdzeń. W pracach filozoficznych powinno się raczej tego typu sformułowań unikać. Ostatni wniosek (s. 302) odnoszący się do kwestii etycznych w cyberprzestrzeni nieco zaskakuje, ponieważ w pracy nie znajdujemy bezpośrednich analiz problematyki etycznej świata cyfrowego.

Podsumowanie

Praca napisana została precyzyjnym językiem, przedstawia konsekwentnie realizowany zamysł badawczy. Postawiony problem badawczy został w pełni zrealizowany.

Pytania do obrony:

1. Proszę przedstawić zasadnicze różnice w postrzeganiu świata charakterystyczne dla modelowego przedstawiciela świata nowoczesnego i postmodernistycznego.
2. W literaturze przedmiotu rozróżnia się ponowoczesność od postmodernizmu (szczególnie zwraca na to uwagę Zygmunt Bauman). Proszę o przedstawienie różnic pomiędzy postmodernizmem i ponowoczesnością.
3. W kontekście koncepcji Pierra Bourdieu proszę o wskazanie przykładów umacniania podziałów klasowych oraz powstawania dalszych różnic w społeczeństwie online.
4. Proszę podać cechy charakterystyczne społeczeństwa online.

Ocena końcowa

Przedłożona mi do recenzji dysertacja spełnia formalne i merytoryczne wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Podkreślić należy, że Autorka zmierzyła się z tematem ważnym, aktualnym i przedstawiła go w interesującej formie, odnosząc do samodzielnie przeprowadzonych badań empirycznych.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska p. mag. Martiny Kainz, MSc pt.: „Globale Vernetzung – globale Identität. Digitale Kommunikationstechnologien als Grundlegung des Kreativitätspotentials neuer Medien für die Gestaltung kultureller Identitätskonstruktionen” może stanowić podstawę dopuszczenia jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 05 sierpnia 2017 r